

ROMU

Poru Gigirum Meuma Romu Igiyawa Munan Tenewa

¹ ✧ Poru, Iesu Keriso me nauwawa eniwa, God me gae oraiwa oya wagomiya nedne nenan auwane apasoro ana. ² ✧—Gae oraiwa me Baiboru iyakaisiyapama danave propeta gumbo watavit agi wanewa. ³ Me Usiwa oya. Me kwapiwa gumbe Devid dam meuma apa yaig onnewa. ⁴ Guwawa Iyakaisiyapama gumbe, me bo igiyawa gumbo sira inaine, sira God yusiwa kokavitwa gumbe taibe wanewa me God Usiwa. Me Ayapan numawa Iesu Keriso. ⁵ ✧ Me gumbe nu God ano oraiwa ge apasoro nauwawa tamtu. Me Iviwa wateteyamtan, Ju onan igiyawa undag auwatan sira mu anotumat gumbe noiwa autan oya. ⁶ Ye gaibu iyayapan mu Iesu Keriso auwanewa danowo.—

⁷ ✧ Ye undag at Romu danave wakeyanawa, iyayapan iyakaisi atan oya God auwanewa, God baigan yeniviwa, ye undag guniyap ne mame teeni.

Mamunwa God ge Ayapan Iesu Keriso God ano oraiwa ge yum meumawa ye guniyap wakeigimpe.

Poru Romu Amdau Aitan Anoivi

✧ **1:1:** Apa 9:15 ✧ **1:2:** Rom 16:25-26 ✧ **1:5:** Apa 26:16-18;
Gar 2:7-9 ✧ **1:7:** Nam 6:25-26

⁸ Namuirenwa, ye undag oya God neuma gumbe gaun veni Iesu Keriso gumbe. Kuyawa anotumat yeuma gumbe iyayapan gae wag me piyu mame undag wateteyamivi. ⁹ Ne Usiwa gae oraiwa meuma oya opata veni, meiba gumbe ne God nauwawa eni nonenmagawa undag gumbe. God taibe wape, ne evedni yenan anoeni. ¹⁰ ✧Evedni nun veniwa, God ano meuma gumbe ebu nenan watappe meve oieba ne gare mame oma ane yenan ongetan anoeni.

¹¹ Ye yauyemtan oya yusipamit anoeni, kuyawa ne atan anoeni ye yutuiwa ape guwawa puyowawa upeba keb atna gumbe. ¹² Gae dawa me mamaib, ne anoeniwa ye guniyap sira anotumat yeuma ge ne anotumat neuma gumbe yutunwa garawan ata. ¹³ ✧Tatangwanen, ne yusipamit anoeni ye yaug anoya. Ne at upeba igiyawa gumbo magawa upeba tamna. Me mina ne ye guniyap magawa upeba tamtan anoeni. Meoya ne kum obiren ageyau ana guniyap ongetan oya. Megara ano da tobodne onne gare mame.

¹⁴ Ne sira muntanwa di gaibu, Griisu igiyawa ge ano onan igiyawa gumbo, sira gigirum igiyawa ge gigirum onan igiyawa gumbo. ¹⁵ Meoya ne gae oraiwa ye at Romu apa wakeyenewa guniyap opata di atan anoeni.

¹⁶ ✧Ne gae oraiwa gumbe ubmam onan. Gae oraiwa me God yusiwa. Me oma ane anotumat igiyawa undag waita mumpe, namu Ju igiyawa, meve Griisu igiyawa me mina gumbo.

✧ **1:10:** Apa 19:21; Rom 15:23 ✧ **1:13:** Apa 19:21 ✧ **1:16:** Mak 8:38; Apa 13:46; 1Ko 1:18-24

17 ✧Kuiyawa gae oraiwa danave God oraivitwa taibe toyau nunne, sira oraivitwa God namive me namuiren amatonewa apa onne anotumat gumbe oieba aune. “Oraivit abnawa God namive me anotumat gumbe wakeigimpe,” Baiboru meib tene.

God Danapiriwa Iyayapan Gumbo

18 Kuiyawa iyayapan upeba God namive oraiwa onanwa gumbe natawa toboreme. Mu God waiya den emewa ge oraiwa onanwa oya God danapiriwa me toyau munivi kwimin apa.

19 ✧God divi meumawa mu yaug anopono me taibe esine. Me God toyau munne. 20 ✧Kuiyawa piyu mame wadnewa kumiwa apa onne gare mame, God wadnewa mu God anoano meuma guwavewa,—me God yusiwa yaibobot ge God inaiinai meuma,—taibe yauya sira yaug anoya. Mu singui da onan.

21 ✧Kuiyawa mu God yaug anoya God me God di, megara mu God den waiyaya. Mu God gaun den waniya, meve anoemewa natawa onan ane, nonomagowa waragowawa gumbe aram uwamunne. 22 ✧Mu waya nu undag yaug anotune igiyawa, megara mu kuiyowa onan igiyawa aya. 23 ✧Mu God eyawa meuma aug to-biroriyaya iyayapan mu watkukampewa irawa, nenip irawa, mae irawa, sira wararat emewa irawa minawa.

✧ **1:17:** Abk 2:4; Rom 3:21-22 ✧ **1:19:** Apa 14:15-17; 17:24-28
 ✧ **1:20:** Job 12:7-9; Sam 19:1 ✧ **1:21:** Epe 4:17-18 ✧ **1:22:**
 Jer 10:14; 1Ko 1:20 ✧ **1:23:** Deu 4:15-19; Sam 106:20

²⁴ Meoya nonowa kukaeba anoemewa oya God mu miyot munne. Meve mu kwapuwa oya anog kukaeba garagara aya. ²⁵ Mu God natawa aug tobiyaya ugauga eme. Wadnewa waiyatanwa garawa, mu waramnewa waiya eme, nauwawa eme. Nu wadnunnewa me mekut di waiyaigimta oieba onan. Amen.

²⁶ Me mina God mu munnewa ano kukaeba ubmameba oya. Sira meve vesin mu taibe toboratanwa aug tobiroriyaya toboratanwa ubewa oya. ²⁷ ✧Ebu desiroma, apan mu vesin gaibu taibe toboratanwa yankweya, sira mu apan gumbo ano kukaeba ubmameba gumbe nonowa iyam mina igne, sira mu kukaeba apan gumbo eme. Mu gwambe muma garawa mu mukut aueme. Me taibewa.

²⁸ Sira mu God yang anotan den anoya, meoya God mu munnewa kukaeba anoemewa, meve mu emewa mu meib den aigimpono. ²⁹ Mu mamaib. Mu demtawa auemewa me oraiwa onanwa, kukaeba, nuniatatu ge ano kukaeba. Sira mu demtawa anoemewa me anogugut, to-
enguttan anoiviwa, mut atan anoiviwa, uga watan anoiviwa ge kukaeba atan anoiviwa, sira mu yano igiyawa. ³⁰ Mu iyayapan upeba ano tam yanteiviwa igiyawa, God topai eme igiyawa, iyayapan upeba gumbo ayamat den eme igiyawa, mokona onan igiyawa, mumbo enagateg gaiyawa veme igiyawa, kukaeba atan anoeme igiyawa, sira inomamowa nouwo den aueme igiyawa, ³¹ den yang anoeme igiyawa, agi togomieme igiyawa, danadawai den aueme igiyawa, sira

✧ **1:27:** Rvt 18:22; 20:13; 1Ko 6:9

ano den muneme igiyawa. ³² Mu God gwangwaneba anoeme. God gwangwaneba gumbe, mu meib apewa gutpe boriruwape. Mu me yaug anoeme, megara mu me eme. Sira mu desiroma eme igiyawa gumbo baina veme nonomagowa gumbe.

2

God Keptetanwa Meuma Oraiwa

¹ ✧ Meoya ye iyayapan upeba pui yuwamenewa, divi da den waya ye yenan tobot yemtan oya. Ye iyayapan upeba pui yuwamene, me gumbe ye yembovit pui yuene me ye kukaeba igiyawa. Kuyawa ye pui yuwamenewa ye sira meib di ene. ² Nu yaug anotu, iyayapan mu meib emewa gumbo God keptetanwa me oraimina. ³ Iyayapan mu meib emewa gumbo ye pui yuwamene, megara ye gaibu gina desiroma ene. Ye God keptete apa ye guwawe aisiene anoene? Onan di. ⁴ ✧ Go God baigan meuma amat yempe nonewa biroriatan gumbe, ye me den yaug anoene? Me baigan meuma kokavitwa ge yaimoyai waketanwa ge nonewa memeyu me kusi onan, ye me den yaug anoene?

⁵ Megara ye nonewa yaigiwa sira nonewa biroriatanwa onan, me gumbe, God danapiri meuma yenan oya ye tam unai warene. God danapiri kumiwa,—God keptetanwa meuma oraiwa uwatanwa kumiwa,—me kumive God danapiri uwape. ⁶ ✧ God iyayapan dividivi emewa

✧ **2:1:** Mat 7:1-2; Jon 8:7 ✧ **2:4:** Epe 1:7; 2Pi 3:15 ✧ **2:6:** Sam 62:12; Pro 24:12; Mat 16:27; 2Ko 5:10

gumbo garawa mumpe. ⁷ Iyayapan mu oraiwa emewa ge me eyawa, ayamat ge anoano yai-bobot oya diuemewa mu gumbo inaiinai yai-bobot mumpe. ⁸ ✧Iyayapan mu ubeube wakeg natawa topayag oraiwa onanwa noiwa auemewa mu gumbo God anokukam ge danapiriwa aikpe. ⁹ Edawai ge danadawai me dividivi kukaeba eme igiyawa undag gumbo aikpe, Ju igiyawa namuwo Griisu igiyawa ge iyayapan upeba. ¹⁰ Oraiwa eme igiyawa undag gumbo eyawa, ayamat ge yum aikpe, Ju igiyawa namuwo sira Griisu igiyawa ge iyayapan upeba. ¹¹ God bira da desirom mekut oya den anoivi.

¹² Undag mu Gwangwaneba den aug kukaeba emewa mu wakukampe Gwangwaneba gumbe onan. Undag bira Gwangwaneba ankwatave kukaeba emewa mu pui aupe Gwangwaneba gumbe. ¹³ Kuyawa Gwangwan anoeme igiyawa God namive mu oraimina onan, megara Gwangwan gumbe wakeeme igiyawa God ape mu oraimina ape God namive. ¹⁴ ✧(Ju onan igiyawa mu Gwangwan gumbe onan, megara mu yaiyawa apa onnewa Gwangwan aninin waiviwa gumbe ape ipewa, mu mukut Gwangwan. ¹⁵ Mame mina, mu toewan muneme me nonomagave Gwangwan divi waiviwa tene. Nonomagawa oraiwa gaibu mame toewan muneme. Mu anoano muma pui gara yueme, sira mu mumbovit papara vineme.) ¹⁶ Ne gae oraiwa neuma gumbe veni. Keriso Iesu gumbe, God me ivi iyayapan guwave mumawa keptepe, sira God keptetanwa meuma

✧ 2:8: 2Te 1:8 ✧ 2:14: Apa 10:35

me oiyat desiroma apa.

Ju Igiyawa Ge Gwangwan

¹⁷ Ye waigimiya ipewa, “Nu Ju igiyawa,” sira Gwangwan gumbe wakeigimiya ipewa, God gumbe degadega aigimiya ipewa, ¹⁸ ye God ano meuma yaug anoigimiya ipewa, Gwangwan gumbe aninin atanwa toewan yenne sira amaraigimiya ipewa, ¹⁹ Gwangwan me anoano ge natawa irawa mumawa ye autanwa gumbe, ye mamaib anoya ipewa, “Nu waita igiyawa yanga bored igiyawa oya, sira dun sisip danave wakeya igiyawa oya, ²⁰ ✧namuyoiyoi igiyawa ghirum onan igiyawa oya, sira toewanewan igiyawa ud torawa munan,” ²¹ ✧ye iyayapan toyau mune-newa, divi oya ye yembovit den toewanene. Ye ub den atan oya opata vene, megara divi oya ye ub ene? ²² Ye venewa iyayapan uinantaraki den aigimiya, megara divi oya ye uinantaraki ene? Ye god ugaugaeba topaiene, megara divi oya ye temporu dividivi meuma ub ene? ²³ Ye Gwangwan gumbe degadega ene, megara divi oya ye Gwangwan togomiyag God aug yan bauratan ene? ²⁴ ✧“Ju onan igiyawa yapowo God iviwa iyagau eme kuiyawa me ye,” tene. Me meib di.

²⁵ Ye Gwangwan amaraya ipewa, kwapituitui me natawa gaibu. Ye Gwangwan den amara aigimiya ipewa, ye kwapituitui yeuma me kwapituitui onanwa mina aya. ²⁶ ✧Kwapituitui onan igiyawa mu kwapituitui den auya, megara

✧ **2:20:** 2Ti 3:5 ✧ **2:21:** Mat 23:3-4 ✧ **2:24:** Ais 52:5 ✧ **2:26:** Gar 5:6

mu Gwangwan desirom desirom amaraigimiya ipewa, mu kwapituitui igiyawa mina aya, go? E, meib aya. ²⁷ Sira ye Gwangwan gigung gaibu sira kwapituitui gaibu igiyawa, megara ye Gwangwan den amarene. Meoya kwapuwa gumbe kwapituitui den auya igiyawa mu Gwangwan amaraigimiya ipewa, mu ye pui yuepe? E, meib ape.

²⁸ Kwapiwa taibe yautanwa gumbe Ju apan me Ju apan sinsin onan. Kwapiwa gumbe kwapituitui anewa me kwapituitui sinsin onan. ²⁹ ✧Megara Ju apan guwavewa me Ju apan sinsin, sira kwapituitui me Guwawa Iyakaisiyapama ge nonemagawa gumbe sira me gigung gumbe onan me kwapituitui sinsin. Waiya waiya me iyayapan gumbo den onivi, megara God gumbe.

3

God Anotumateba

¹ Meve Ju oraiwa meuma me divi? Kwapituitui garawa me divi? ² Anoano undag danave obiren wakeya. Namuirenwa God anotumat munne sira God gaiyawa munne.

³ Meve me divi? Anotumat onan igiyawa yapowo wakeyawa, anotumat onanwa me gumbe God anotumateba onanape go? ⁴ ✧Onan di, me den onanape. Iyayapan undag ugauga igiyawa meib nu dirum watawa, nu watanit di, “God me anotumat abnawa.”

Mamaib tene, “Ge gae geuma gumbe oraivitwa auwa, sira pui gempewa me matai auwa.”

✧ 2:29: Deu 30:6; 1Ko 2:11 ✧ 3:4: Sam 51:4

⁵ Megara, oraiwa onanwa numawa God namive me God oraiwa toewan numpe ipewa, me aninin? God me danapiriwa numpewa me oraiwa onan? (Ne iyayapan ano inaiinai muma gumbe veni.)

⁶ Onan, me meib onan di. Me meib ipewa, aninin God me at piyu mame pui yupe? ⁷ Ne ugauga neuma gumbe God natawa ega egave taibe ape, sira God eyawa taibe apewa, divi oya God pui yunekpe ne kukaeba oya? ⁸ “Kukaeba ata me gumbe oraiwa toewan muntan,” meib watawa bairanda go?—Iyayapan ano mame gumbe pui yununeme. Iyayapan upeba veme me gae numa mina.—Mame mina garawa anoeme igiyawa, me oya mu pui autanit di.

Ud Da God Namive Oraiwa Onan

⁹ ✧ Meve me divi? Nu oraimina iyayapan upeba mina onan? Nu watavit wag pui yumuntu, “Ju igiyawa ge Griisu igiyawa, iyayapan undag mu kukaeba gumbe wakeeme.”

¹⁰ ✧ Kuyawa mamaib tene.
“Bira da God namive oraiwa onan. Da desirom onan.

¹¹ Bira da den yaug anobodne.
Bira da God oya den didimama aivi.

¹² Undag daieve amiya sira ebu muma waropiyaya, sira undag kukaeba gumbe toboraya.

Bira da den oraiwa aivi.
Da desirom onan.”

¹³ ✧ “Mu meyowa mempotat yampot watabne.
Mu pednowa gumbe ugauga veme.”

✧ **3:9:** Rom 1:18–2:24; 3:23 ✧ **3:10:** Sam 14:1-3; 53:1-3

✧ **3:13:** Sam 5:9; 140:3

“Mu nou kwapiwa ankwatave mokare yoiba kukaeba wakene.”

14 ✧ “Mu nouwa enewaruwat ge sisiwa gumbe noidauwane.”

15 ✧ “Amowa mu oma ane kintoeme mut ag gani-gani wattan oya.

16 Watkukamtanwa ge danadawai mu ebuwawe.

17 Sira mu yum ebuwawa den yaug anoya.”

18 ✧ “Mu yangowo namive God gumbe a onan.”

19 Nu mamaib yaug anotu. Dividivi gumbe Gwangwan waiviwa undag me Gwangwan ankwatave wakeeme igiyawa munan. Me nouwa undag iyaigitpe, piyu mame undag God keptete gumbe noiwa autan oya. 20 ✧ Kuyawa Gwangwan aigimtanwa gumbe, bira da oma den ane oraimina ape God namive. Megara Gwangwan gumbe kukaeba numa yaug anota.

God Namive Oraiminawa Me Anotumat Gumbe

21 Megara gare mame di, God oraiwa meuma me taibe toyau nunne, me Gwangwan amaranwa gumbe onan. Me Gwangwan ge Propeta bukaeba danave wait tenewa. 22 ✧ Me God oraiwa me Iesu Keriso gumbe anotumat eme igiyawa undag mu gumbo muniviwa. Ube onan iyayapan yapowo. 23 Iyayapan undag kukaeba aya, meoya God gumbe mu oma den ane eyawa aupe. 24 ✧ Megara God ano oraiwa gumbe, Keriso Iesu sira gwiruwat nuntan gumbe, oraiwa God namive ingui nunne. 25 God me Keriso Iesu taibe toyau munne. Me puyo maeba God danapiriwa

✧ **3:14:** Sam 10:7 ✧ **3:15:** Ais 59:7-8 ✧ **3:18:** Sam 36:1

✧ **3:20:** Sam 143:2; Rom 7:7; Gar 2:16 ✧ **3:22:** Gar 2:16

✧ **3:24:** Rom 5:1

yankwetan oya ganigani gumbe sira anotumat gumbe. Me toewamuniviwa God oraiwa meuma. Kuyawa God me ano yaimoyai wakeigimtanwa gumbe, iyayapan gumbo ibnawa den munne, yaunewa mu kukaeba muma me mu mukut ayawa. ²⁶ Me gare mame di God oraiwa meuma toewan muntan oya, God mekut oraiwa toewan muntan oya, Iesu gumbe anotumat aivi abnawa me God awanivi oraimina God namive ag toewan muntan oya.

²⁷ Meve apanapan numawa ampa wakene? Me wait aug aine. Me ebu ambuwa gumbe? Me dividivi etewa ebuwawa gumbe? Onan di, me anotumat ebuwawa gumbe. ²⁸ Nu ano numa mameib. Apan oraimina God namive apewa Gwangwan aug atanwa gumbe onan. Me anotumat gumbe. ²⁹ ✧Go God me God Ju igiyawa mukut oya go? Me Ju onan igiyawa gaibu God muma onan go? E, God me God Ju onan igiyawa mu gaibu. ³⁰ ✧God me desirom apewa, me meib. God mame kwapituitui igiyawa anotumat gumbe oraiwa ape God namive, sira me kwapituitui onan igiyawa gaibu anotumat gumbe oraiwa ape God namive. ³¹ ✧Meve nu anotumat gumbe Gwangwan natawa yusiwa onanape go? Onan di. Megara nu Gwangwan aug yudapta.

4

¹ Meve Ebraam oya—me nu isimuranwa kwapiwa gumbe—nu aninin waton? ² Ebraam divi da atanwa gumbe God namive oraimina

✧ **3:29:** Rom 10:12 ✧ **3:30:** Deu 6:4; Gar 3:20 ✧ **3:31:** Mat 5:17

anewa, me oma ane apanapan wakene. Megara God namive me meib onan. ³ ✧Baiboru anin waivi? Me tenewa, “Meve Ebraam God gumbe anotumat ane. Meoya God ane me oraiwa ane.”

⁴ Bira da nau ape ipewa, garawa me puyo onan, megara me garawa mu menan barautanit di.”

⁵ God ape God anavi eme igiyawa oraimina ape God namive. Nau den eme igiyawa mu God gumbe anotumat ape ipewa, God me anotumat mumawa gumbe mu oraiwa ape. ⁶ Divi da den atanwa gumbe God ane oraimina aya igiyawa mu waribiya munnewa. Devid mame oya mamaib wane.

⁷ ✧“Iyayapan mu Gwangwan togomiemewa God anog yankwene sira Me kukaeba muma anog yan tobodnewa, mu gumbo waribiya wakeigimpe,

⁸ Iyayapan gumbo Ayapan kukaeba muma den basiyaiwiwa,

mu gumbo waribiya wakeigimpe!”

⁹ Meve waribiya atanwa mame me kwapituitui igiyawa mukut, go kwapituitui onanwa igiyawa gaibu? Nu watu, “Ebraam me anotumat meuma gumbe God ane oraimina ane.” ¹⁰ Megara divi gumbe God ane me oraimina ane anotumat meuma gumbe. Me kwapituitui ane onananeve? Go, me kwapiwa den tuiyave? Me kwapituitui ane onananeve onan, megara me kwapi den tuiyave ane. ¹¹⁻¹² ✧Me kwapituitui den ane kumiwa apa, anotumat meuma gumbe God ane oraimina ane. Meoya, me kwapituitui siren aune

✧ **4:3:** Gen 15:6; Gar 3:6 ✧ **4:7:** Sam 32:1-2 ✧ **4:11-12:** Gen 17:10-11

anoanowawa gumbe. Kwapituitui onan igiyawa mu anotumat gumbe God ane oraimina ape. Me Ebraam kwapituitui onan igiyawa undag mu God ane anotumat gumbe oraimina ape God namive mu mamuwon atan oya, sira kwapituitui igiyawa mu mamuwon atan oya. Natawa me mamaib. Iyayapan da kwapituitui aya. Iyayapan upeba mu anotumat me mamunwa Ebraam kwapituitui onan kumive aunewa me amave amome. Sira Ebraam me iyayapan mame undag mamowa ape.

¹³ ✧Ebraam ge isimuranaiwa gumbo God agi munne. Agi munnewa me piyu mame kwanawa autanwa igiyawa atan oya. Agi munnewa me Gwangwan gumbe onan, megara anotumat oraiwa gumbe. ¹⁴ ✧Iyayapan mu kwan autanwa igiyawa Gwangwan gumbe ape ipewa, anotumat me natawa onan, sira agi me yusiwa onanape. ¹⁵ ✧Gwangwan me danapiriwa pawaiwi. Gwangwan den wakepewa, Gwangwan togomiyatanwa onan.

¹⁶ ✧Meoya anotumat gumbe nu oma ane piyu mame kwanawa autanwa igiyawa ata. Me God ano oraiwa gumbe. Me mina, agi mame Ebraam dam meuma yaig onamiyawa gumbo,—Gwangwan gaibu igiyawa mukut onan, megara Ebraam anotumat meuma amave omomewa igiyawa gaibu,—nau aigimpe. Mamaib tene, “Ne ana ge piyu undag apa wakeeme igiyawa munan mamowon ana.” Me meib. Ebraam me nu undag mamunwa. ¹⁷ ✧God gumbe me anotumat ane. Me natawa God mame namive. God mame oma ane

✧ **4:13:** Gen 17:4-6; 22:17-18; Gar 3:29 ✧ **4:14:** Gar 3:18

✧ **4:15:** Rom 3:20; 5:13 ✧ **4:16:** Gar 3:7 ✧ **4:17:** Gen 17:5

ape boriruwaya igiyawa sira inaimutpe, sira oma ane auwape den wakenewa me matai wakepe.

¹⁸ ✧ Me oma den ane owanowan aune kumiwa apa, anotumat ane owanowan gumbe. Me at undag igiyawa me mamowon atan oya, kuiyawa God wane, “Ge dam geuma yaig ampewa mame mina ape.” ¹⁹ ✧ Ebraam bairawan 100 mina onanane, sira me yaug anone me kwapiwa me bo igiyawa kwapuwon ane. Sira me yaug anone Seira danawa boane. Megara anotumat meuma yusi den uwane. ²⁰ Me anotumat onanwa den aune, sira me God agi meuma den anopipantum ane. Megara anotumat meuma yusi waivi, sira me Eyawa God wanne. ²¹ Me God gumbe anotumat yusipamit ane. Me anonewa God yusipama sira God oma ane agi meuma ape. ²² ✧ Meoya dividivi mame gumbe God ane me oraimina ane God namive. ²³⁻²⁴ Baiboru tene, “God ane me oraimina ane God namive.” Me meib tenewa me mekut oya onan, megara nunan gaibu. Natawa mamaib. God ane Ayapan numa Iesu sira inaine boriruwaya igiyawa gumbo. Nu God me anotumat ata ipewa, God ape nu oraimina ata God namive. ²⁵ ✧ Ayapan Iesu me kukaeba numa oya barauya aig boane. Meve God ane me sira inaine nu oraimina atan oya.

5

Yum Ge Degadega

¹ God ane nu oraimina atu God namive anotumat numa gumbe. Meoya nu Ayapan numa

✧ **4:18:** Gen 15:5 ✧ **4:19:** Gen 17:17 ✧ **4:22:** Gen 15:6

✧ **4:25:** Ais 53:4-5

Iesu Keriso gumbe God ge nu gunup yapave yum gaibu. ² God amara nunne nu God ano oraiwa mame danave uwatu Keriso gumbe. Nu God eyawa meuma oya anog degadega ete. ³ ✧Me mekut onan, megara nu danadawai gaibu degadega ete. Kuyawa nu mamaib anoete. Danadawai ape nu unwa nikiyag waketanwa oya. ⁴ Unuwa nikiatanwa ape inaiinai oraiwa oya. Inaiinai oraiwa ape owanowan oya. Nu me yaug anotu. ⁵ Owanowan mame den yan barau numpe. Kuyawa God me Guwawa Iyakaisiya-pama nunne. Me gumbe God me baigan meuma egamivi nonunmagawa danave.

⁶ Nu ande yutunwa onan kumiwa apa, kum God baraunewa apa, Keriso boane God anavi atu igiyawa nunan. ⁷ Apan oraiwa oya apan da boape, go onan? Anten onan go. Apan da me anoiviwa gumbe ano munivi abnawa menan matai boape, go onan? Anten iyayapan upeba mukut mu meis ape. ⁸ ✧Megara, nu kukaeba igiyawa kumiwa apa Keriso nunan boane. Me gumbe God baigan meuma gunup toewan nunivi.

⁹ ✧Meoya God me waita numpe danapiri meuma gumbe, kuyawa God ane nu oraimina atune God namive Keriso diyawa gumbe. Me meis di wakenewa. ¹⁰ Namu nu God anaviyawa. Megara Usiwa bo meuma gumbe God waribiya nunne. Meoya gare mame, Usiwa inaiinai meuma gumbe God waita nunivi. Me meis di wakenewa. ¹¹ Me mame mekut onan. Upiba

✧ 5:3: Jms 1:2-3; 1Pi 1:5-7 ✧ 5:8: Jon 3:16; 1Jn 4:10 ✧ 5:9: Rom 1:18; 2:5; Epe 2:3-5

gaibu. Ayapan numa Iesu Keriso me gumbe gare baigan autune. Me gumbe, God gumbe degadega kokavit ete.

Bo Adam Gumbe Sira Inaiinai Keriso Gumbe

¹² ✧Natawa mamaib. Apan da desirom me gumbe kukaeba piyu mame gumbe unigne. Kukaeba gumbe bo unigne. Mameiba gumbe bo wateteyamne iyayapan undag piyu mame egave. Kuyawa iyayapan undag ano kukaeba aya. ¹³ ✧Kuyawa Gwangwan den munne kumiwa apa gaibu kukaeba piyu mame danave wakene. Megara Gwangwan den wakenewa, iyayapan oma den ane kukaeba yaug anoya. ¹⁴ Adam gwangwan togomiyane. Adam kumiwa apa onne Mosisi kumiwa uwane, iyayapan mu gwangwan togomiyayawa wakeya. Iyayapan kukaeba muma me Adam kukaeba meuma mina onan. Megara bo iyayapan gumbo nau warivi. Adam me bira matai oniviwa me irawa meuma.

¹⁵ Megara puyo ebuwawa ge gwangwan togomi atanwa ebuwawa me ube. Apan desirom gwangwan togomiyanewa gumbe iyayapan obiren boriruwaya. Megara me egave, God ano oraiwa, ge puyo me Apan Desirom Iesu Keriso ano oraiwa gumbe uwanewa, iyayapan obiren gumbo maura vinivi. ¹⁶ Sira puyo ebuwawa ge apan desirom kukaeba meuma garawa ebuwawa me ubeube. Keptete kumiwa apa, gwangwan desirom togomi atanwa gumbe “Kukaeba abnawa,” wane. Megara God oraiwa ebuwawa gumbe, God ape gwangwan

✧ **5:12:** Gen 3:6; Rom 6:23 ✧ **5:13:** Rom 4:15

togomiemewa obiren oraimina ape God namive. ¹⁷ Apan da desirom kukaeba atanwa gumbe, bo uwag nu amara nunne. Me egave, Iyayapan bira God ano oraiwa ge oraiminawa puyowawa koka auyawa mu gumbo inaiinai amara mumpe Apan Desirom Iesu Keriso gumbe.

¹⁸ ✧Mame mina, kukaeba atanwa desirom gumbe, iyayapan undag mu kukaeba God namive wane. Me meib desiroma, oraiwa atanwa desirom gumbe, iyayapan undag mu oraimumu God namive wane, sira inaiinai munivi. ¹⁹ ✧Natawa mamaib. Apan da God noiwa den aunewa gumbe God ane iyayapan obiren God namive kukaeba igiyawa aya. Mame mina, Apan Da God noiwa aunewa gumbe God matai ape iyayapan obiren God namive oraiwa igiyawa ape.

²⁰ Gwangwan unig uwanewa me kukaeba koka atanwa oya. Megara kukaeba koka aiviwa apa, God ano oraiwa me noidauwane sira egave. ²¹ ✧Natawa mamaib. Kukaeba me bo gumbe amarane, me mina, God ano oraiwa me Aya-pan numa Iesu Keriso gumbe oraiwa puyowawa gumbe amaraivi. Me inaiinai yaibobot muntan oya.

6

Kukaeba Gumbe Bo Atanwa Ge Keriso Gumbe Inaigittanwa

¹ Meve nu anin waton? Nu kukaeba danave wakeigimta God ano oraiwa koka aigimtan oya?

² Onan di. Nu wait kukaeba gumbe boriruwatu. Aninin nu oma ane kukaeba danave inaiinai aug wakeigimton? ³ ✧Go, ye den yaug anoene go? Nu undag Iesu Keriso gumbe babataito autu. Natawa me bo meuma gumbe babataito autu. ⁴ ✧Meoya nu Keriso bo meuma gumbe babataito autu, me gumbe Keriso gaibu sig um nunne. Me Mamawa eyawa meuma gumbe, Keriso sira inaine boriruwawaya gumbo mina, nu gaibu inaiinai mataiwa gumbe vinigimtan oya.

⁵ Nu Keriso gumbe toboraigimta ipewa, sira nu Keriso bo meuma mina boriruwagimta ipewa, Keriso sira inaine mina nu meis inagitta.

⁶ ✧Nu mameib yaug anotu. Nu apan namuwa Keriso gaibu korosi egave boriruwaya. Natawa mamaib. Kukaeba kwapiwa wakukamne, kukaeba ankwatave nau eme igiyawa yankwetan oya. ⁷ Boriruwaya igiyawa mu kukaeba gumbe yankweya.

⁸ Nu mamaib anotumat ete. Nu Keriso gaibu bo ata ipewa, nu Keriso gaibu sira inagitta.

⁹ Nu mamaib anotu, Keriso boriruwaya igiyawa gumbo sira inaine, bo den ape, bo Keriso gumbe oma den ane nau ape. ¹⁰ Kuiyawa Keriso me koni desirom mekut kukaeba numa gumbe bo ane. Keriso inaiviwa me God gumbe inaivi.

¹¹ ✧Ye mameib anoigimiya. Ye bo igiyawa kukaeba gumbe. Sira ye God gumbe wakeene igiyawa Keriso Iesu gumbe. ¹² ✧Meoya bo atanwa kwapiwa oya kukaeba den kwemiya

✧ **6:3:** Gar 3:27 ✧ **6:4:** 1Ko 2:12 ✧ **6:6:** Gar 5:24 ✧ **6:11:** 2Ko 5:15; Gar 2:19 ✧ **6:12:** Gen 4:7

nau aigimpe, sira ye ano kukaeba yeuma oya noiwa den aug aigimiya. ¹³ ✧Sira ye kwapuiwa da den kukaeba aineba ape kukaeba atan oya. Megara ye yembovit oraimina aineba ape, sira God gumbe puyo aya, kuiyawa ye boriruwaya igiyawa gumbo sira inaigisiana. ¹⁴ ✧Meoya kukaeba me yenan nau den watpe. Kuiyawa ye Gwangwan ankwatave den wakeene, megara God ano oraiwa ankwatave wakeene.

Oraivitwa Ankwatave Nau Eme Igiyawa

¹⁵ Nu anin waton? Nu Gwangwan ankwatave den wakeete, megara God ano oraiwa ankwatave wakeete, meoya “Kukaeba ata,” nu wata? Onan di. ¹⁶ ✧Ye mame den yaug anoyana? Ye yembovit puyo ag ankwatave nau ene igiyawa mina noiwa auyawa, ye me gumbe ankwatave nau ene igiyawa aya. Ye kukaeba ankwatave nau ene igiyawa ayawa matai bo aya, megara noiwa autanwa ankwatave nau ene igiyawa ayawa ye matai oraimina aya God namive. ¹⁷⁻¹⁸ Ne God gumbe gaun veni, kuiyawa ye watavit kukaeba nauwawa ene igiyawa, megara gare toewan yemnewa natawa nonemagewa gumbe noiwa auyana, kukaeba gumbe yankweyana, sira oraiwa ankwatave nau eme igiyawa ayana.

¹⁹ Ye kwapuiwa gumbe yusi uwane, meoya ne iyayapan ebuwawe veni. Ye watavit kwapuiwa miyot ge Gwangwan togomiyatan ankwatave nau ene igiyawa ayana, sira egave ye Gwangwan togomiyayana. Megara gare mame ye kwapuiwa keb aya, kwemiya me oraiwa God ankwatave nau

emewa ape, sira ye meib di iyakaisi aigimiya. ²⁰ Ye kukaeba ankwatave nau ene igiyawa kumiwa apa, ye oraiwa God namive me gumbe den anog wakeyana. ²¹ Gare mame di ye me oya ubmam ene. Me kumiwa apa, ye oraiwa da auyana? Dividivi mame oieba me bo. ²² Megara gare mame di, ye kukaeba yankweg God ankwatave nau ene igiyawa ayana. Ye natawa me gumbe iyakaisi ayanawa auyana. Mame oieba me inaiinai yaibobot. ²³ ✧Kukaeba garawa me bo. Megara God puyowawa me inaiinai yaibobot me Ayapan numa Iesu Keriso nuniviwa.

7

Memgebip Guwaguwawa

¹ Tatangwanen, ye den yaug anoyana? Gwangwan me wakeiviwa abnawa menan yusiwa aug nau aigimpe. —Ne iyayapan Gwangwan yaveg anoyawa mu gumbo veni. — ² Vesin memawa aunewa me memawa gaibu Gwangwan gumbe tug wakeivi, memawa wakeivi kumiwa apa. Megara memawa bo topewa, meve vesin me Gwangwan gumbe yankwepe. ³ Meoya vesin memawa wakenewa kumiwa apa apan da gaibu nag vinigimpewa me wape uinantaraki vesinawa. Megara memawa bo apewa, meve apan da gaibu nag vinigimpewa, me uinantaraki vesinawa onan. Kuyawa vesin me Gwangwan gumbe wait yankwene.

⁴ ✧Tatangwanen, me meib desiroma. Ye wait Gwangwan gumbe bo ayana, Keriso kwapiwa

gumbe. Me apan da gaibu ye yunat atanwa oya sira meve God oya natawa intan oya. Apan me boriruwawawa gumbo sira inainewa abnawa. ⁵ Nu kwapunwa gumbe waketunewa kumiwa apa, nu bo natawa meuma autu, kuiyawa anoano kukaeba obiren me Gwangwan gumbe kwapunup nau wareme. ⁶ ✧Megara nu wait Gwangwan me tam nunnewa gumbe boriruwatu. Meoya nu Gwangwan gumbe wait yankwetu, gare mame nu God nauwawa ete Guwawa mataiwa gumbe, gigirum namuwa gumbe onan.

Kukaeba Gumbe Anopipanum Ag Doreni

⁷ ✧Nu anin waton? Gwangwan me kukaeba go? Onan di. Megara ne Gwangwan den yaug anopopo ipawa, kukaeba den yaug anona. “Dividivi tamtan oya nun den waigima,” Gwangwan meib den wanewa, ne den yaug anona dividivi tamtan oya nun waigimtanwa me gwambe. ⁸ Megara kukaeba me Gwangwan mame gumbe kumiwa aune sira ane ne nonenmagave dividivi undag tamtan oya nun wana. Gwangwan den wakenewa, kukaeba me bo anewa. ⁹ Ne watavit wakena Gwangwan gumbe onan. Megara gwangwan uwanewa kumiwa apa, kukaeba inaine, sira ne bo ana. ¹⁰ Meoya ne mameib yaug anona. Gwangwan mame di amara nunigimpe inaiinai oya, megara me amara nunigimpe bo kumive.

¹¹ ✧Kuiyawa kukaeba me kumiwa aune sira gwangwan mame gumbe gunap ugai nedne, sira gwangwan gumbe ne to nedne bo ana. ¹² ✧Meoya

✧ **7:6:** Rom 8:2; 6:4 ✧ **7:7:** Eks 20:17; Deu 5:21 ✧ **7:11:** Gen 3:13 ✧ **7:12:** 1Ti 1:8

Gwangwan me iyakaisiyapama, gwangwan gaibu iyakaisiyapama sira baina ge oraimina. ¹³ Meve oraiwa mame bo aug wag negne? Onan di. Me kukaeba. Kukaeba me oraiwa mame gumbé bo aug wag negne. Mame gumbé kukaeba me taibe ane, sira gwangwan gumbé me kukaeba kokavit di ane.

¹⁴ Nu yaug anotu Gwangwan me guwawa mina. Megara ne apan kukaeba abnawa. Ne gwiruwat negiya, sira ne kukaeba ankwatave wakeeniwa. ¹⁵ ✧ Ne den yaug anoeni aninin eni. Ne den eni divi atan anoeniwa. Ne eniwa me topayeniwa. ¹⁶ Ne topayeniwa eni ipewa, natawa me ne Gwangwan me oraimina oya baina veni. ¹⁷ Meoya me aiviwa ne onan, megara kukaeba me ne gunap wakeiviwa aivi. ¹⁸ Ne yaug anonawa ne gunap kwapunwa danave ano oraiwa den wakene. Kuyawa evedni ne imunap ano oraiwa atan anoeni, megara ne me den eni. ¹⁹ Ne ano oraiwa atan anoeni, megara den eni. Ne ano kukaeba atanwa den anoeni, megara me ne eni. ²⁰ Ne divi da den atan anoeniwa megara eniwa, me ne onan, megara kukaeba me ne gunap wakeiviwa aivi.

²¹ Meoya ne imunap ano oraiwa atan anoeni, megara ne gwangwan yauna me ano kukaeba ne gunap wakene. ²² Kuyawa ne apan dananaba oya degadega eni God Gwangwan meuma gumbé. ²³ ✧ Megara kwapunwa danave gwangwan da wakene. Me mut aivi nonenmagawa gwangwané gaibu, sira aune, sira me ane ne nog abnawa me kukaeba gwangwané ankwatave

wakenewa ana. Ne meib yaug anona. ²⁴ Ae, ne anokukam abnawa! Bira ne bo mame kwapunwa gumbe waita nekpe? ²⁵ ✧Ne God gumbe Ayapan numa Iesu Keriso oya yusipamit gaun veni.

Meoya ne nonenmagawa danave God Gwangwaneba nauwawa eni, megara kwapunwa danave kukaeba gwangwaneba nauwawa eni.

8

Inaiinai Guwawa Gumbe

¹ Meoya gare mame di, Iesu gumbe anotumat eme igiyawa gumbo God wape mu kukaeba muma da onan. ² Kuyawa Keriso Iesu gumbe, Guwawa inaiinaiba gwangwan meuma wakene, sira me ne yankwe nedne, kukaeba ge bo gwangwaneba gumbe. ³ Kwapunwa gumbe nu yutunwa onan, meoya Gwangwan oma den ane waita nunne, megara God waita nunne. God Usiwa baraune aig onne kukaeba numawa oya. Me nu minun kukaeba gaibu mina ane, meve kwapiwa gumbe kukaeba numa garawa aune onan di ane. ⁴ ✧Nu Guwawa gumbe angete, kwapunwa anoanowawa gumbe onan. Me Gwangwan waiviwa undag nu gunup ape matattan oya.

⁵ Bira da kwapiwa anowawa anog aiviwa abnawa me kwapiwa anoanowawa me mekut anog aivi. Bira da Guwawa anog aiviwa abnawa me Guwawa anoanowawa me mekut anog aivi.

⁶ Kwapiwa anowawa oya anog aiviwa me bo. Guwawa anowawa oya anog aiviwa me inaiinai ge yum. ⁷ Kuyawa kwapiwa anowawa me God

gumbe anavi aivi. Me God Gwangwaneba noiwa den avivi. Nu aib wata, me oma den ane noiwa aupe. ⁸ Kwapiwa anowawa danave wakeiviwa abnawa oma den ane matai God me gumbe degadega ape.

⁹ ☆ Megara God Guwawa ye none mageyap wakeiviwa, ye kwapuiwa gumbe onan, megara Guwawa gumbe. Bira da Keriso Guwawa den aunewa me Keriso meuma onan. ¹⁰ ☆ Keriso guniyap wakeiviwa, ye kwapuiwa kukaeba gumbe bo ane, megara guwewa inai muteme oraiwa God namive gumbe. ¹¹ God ane Iesu Keriso boriruwaya igiyawa gumbo sira inaine. Me Guwawa ye guniyap wakeiviwa, God ape ye kwapuiwa me bo apewa sira inai mutpe. Kuiyawa God me Iesu Keriso boriruwaya igiyawa gumbo sira inainewa.

¹² Meoya tatangwanen, nu kwapunwa noiwa autan den di anoete, meoya kwapunwa anowawa gumbe vin anigimtan den di anoete. ¹³ ☆ Ye kwapuiwa anowawa gumbe wakeigimiyawa, ye bo aya. Megara Guwawa gumbe, kwapuiwa aiviwa guriya boriruwape ipewa, ye inaigisia. ¹⁴ Iyayapan bira da God amara muniviwa mu God usitainawa. ¹⁵ ☆ ☆ Ankwatave nau aivi abnawa guwawa me ape ye sira a aya. Ye guwawa meiba da den auyana, megara ye God Usiven atanwa me Guwawa auyana. Nu Guwawa gumbe watu, “Abba,* Maman.” ¹⁶ ☆ Guwawa membovit nunan taibe waivi guwunwa gaibu, nu God usitainawa.

☆ **8:9:** 1Ko 3:16; 12:3 ☆ **8:10:** Gar 2:20 ☆ **8:13:** Gar 6:8; 1Ko 3:5 ☆ **8:15:** Mak 14:36; 2Ti 1:7 ☆ **8:15:** Gar 4:5-7; Rev 21:7

* **8:15:** Natawa me Maman. ☆ **8:16:** 2Ko 1:22

17 Nu usitainawa ipewa, nu kwan autan igiyawa gaibu. Eyawa autan oya nu Keriso gaibu edawai auete ipewa, nu God kwan autan igiyawa, sira Iesu Keriso gaibu kwan autan igiyawa.

Kum Iviwa Eyawa

18 Kum ivi eyawa toewan numpe. Nu gare edawai gina ubeube auete. Edawai me kud-nausiren, megara eyawa me kokavitwa. Ne meib di anoeni. 19 God wattenewa mu God usitainawa taibe uwatanwa oya nonomagowo amareme. 20 ☆ God wattenewa mu natawa onan ane. Me God anoano meuma gumbe ane, God wattenewa mu anoano muma onan. God ane mu noiwa auya, meoya mu owanowan gumbe. 21 God wattenewa mu mumbovit kwemne watkukamtan ebuwawa gumbe dauwag ampe. Mu mumbovit God usitainawa eyawa gumbe ui onan yai wakeigimpe.

22 Nu mamaib yaug anotu. God wattenewa mu danadawai aueme me apa onne gare mame. Ud yaitanwa gumbe edawai avig uiwa nikiavi mina. 23 ☆ Me mekut onan, megara mame gaibu. Nu numbovit Guwawa natawa autune, sira nu nonunmagawa apa unuwa nikiag amarete. God usitanawa atan oya. Natawa me nu sira gwiruwat nuntan. 24 Nu waita nunne owanowan mame gumbe. Owanowan yavetewa me owanowan natawa onan. Bira da den autan anope wait aunewa oya. 25 Divi da den yautunewa oya nu anoigimtawa, nu nonunmagawa apa iyagit amaraigimta.

²⁶ Guwawa me mina meib aivi. Me nu yutunwa onanwa oya waita nunivi. Nu den yaug anotu aninin nun watanwa. Megara Guwawa uiwa nikiyaiviwa gumbe,—gae gumbe oma den ane wata,—me gumbe waita nuntan oya nun waivi. ²⁷ ✧God me oma ane nonunmagawa undag yaug anoivi. Meoya God oma ane Guwawa aninin anoiviwa yaug anoivi. Kuiyawa Guwawa me God noiwa avivi, sira me gumbe iyayapan iyakaisi nunan nun waivi.

God Me Yusipama Anavi Mina Onan

²⁸ ✧God gumbe baigan eme igiyawa, mu iyayapan mu God auwanewa God anoiviwa gumbe. God oma ane dividivi undag gumbo iyayapan munanwa oya nau ape sira garawa oraimina mumpe. Nu me yaug anotu. ²⁹ ✧Kuiyawa God me iyayapan upeba wait yaug ano munne. Sira me wait anewa iyayapan mame irawa me matai Usiwa mina ape. Natawa me tatawaiwa obiren gumbo Usiwa me ud namotawa ape. ³⁰ God me iyayapan mu God wait anog munan auwanewa auwane. God anog munan auwanewa igiyawa God ane oraimina aya. Meve God ane oraimina aya igiyawa gumbo eyawa munne.

³¹ ✧Gare mame me gumbe nu anin waton? God me nunanwa oya aiviwa, bira nu gunup anavi ape? ³² God me Usiwa desiromirenwa oya nonewa den aune nu nunan oya nunne. Me gaibu baigan gumbe dividivi undag ui onan den numpe go? Onan di. ³³ ✧Bira God anog munan auwane

✧ **8:27:** Sam 139:1 ✧ **8:28:** Epe 1:11 ✧ **8:29:** 1Ko 1:18; Ibr 1:6 ✧ **8:31:** Sam 118:6 ✧ **8:33:** Ais 50:8-9

igiyawa gumbo dirum watkukam munivi? God ane mu oraimina. ³⁴ Bira pui yuwamivi? Iesu Keriso bo ane, sira inaine. Me God naniyutanwa apa wakene, sira waita nuntan oya nun waivi. ³⁵ Bira God baigan meuma gumbe tam ube tenumpe. Me ibnawa go, danadawai go, edawai go, iyagon go, ui kwapiwavit go, tapon go, deba go? ³⁶ ✧“Genan oya nu bo yavete mumbe apa aig kum aigivi. Mu anoeme nu sip gureme mina.” meib tene. ³⁷ Megara God me nunan baigan aiviwa gumbe, dividivi mame undag danave, nu auta yusipamit. ³⁸⁻³⁹ Ne mamaib anotumat eni. God baigan meuma me Ayapan numa Keriso Iesu apa wakenewa gumbe, bira da den tam ube tenumpe. Bo, inaiinai, aneya, kukaeba amareme igiyawa,† gare mame di wakenewa, matai uwapewa, yusiwa da, painau, epampa, sira dividivi upeba me God wattenewa undag danave, mu oma den ane God baigan meuma gumbe den tam ube tenumpe.

9

God Isuraeru Wat Gomiya Munne

¹ Ne Keriso danave natawa di diruieni, uga mina onan. Ne nonenmagawa oraiwa gaibu mamaib Guwawa Iyakaisiyapama gumbe taibe veni. ² Ne nonenmagave anogugut kokavitwa ag danadawai evedni aueni. ³ ✧Ne den apopo ipawa ne Keriso gumbe ube anekpopo, tatanaiwa

✧ **8:36:** Sam 44:22 † **8:38-39:** Namu tenewa da waivi me airapu kukaeba. ✧ **9:3:** Eks 32:32

munan sira kwapunwa desiroma igiyawa munan. Ne den apopo ipawa ne diguragut abnawa munan. ⁴ ✧ Mu Isuraeru igiyawa. Usitainaven atanwa, eyawa, God agiyawa iyayapan munan, Gwangwan autanwa, taparoro, ge agi mu mumawa. ⁵ Isimuranaiwa mu mina mumawa. Keriso me mina kwapiwa gumbe mu gumbo uwane. Keriso mame me opa painau, sira God wattenewa undag mu ankwatave. Keriso me God me nu waiyaigimtan. Amen.

⁶ Megara God gaiyawa me yusiwa onan den ane. Kuyawa nu oma den ane wata Isuraeru apa onamiya igiyawa undag mu Isuraeru. ⁷ ✧ Sira nu oma den ane wata Ebraam gumbe yaig onamiya igiyawa undag mu usitainawa. Kuyawa me, “Aisak gumbe yaig onamiya igiyawa mu veme ge ututainagwa apa yaieg onamiyawa.” ⁸ ✧ Natawa me ud kwapuwa gumbe yaiyawa mu God usitainawa onan. Ud agi gumbe yaieg onamiyawa mu usitainawa yaieg onamiyawa. ⁹ ✧ Agi gaiyawa me mamaib. “Ne bairawan umaewa ne mapa sira taig onetna gare mame mina. Sira Seira kikiyan apan baraupe.”

¹⁰ Mame mekut onan. Nu isimuranaiwa Aisak gumbe Rebeka bugane. ¹¹⁻¹² ✧ Usitainawa mu den yaiya sira oraiwa ge kukaeba den aya kumiwa apa, Rebeka me umum anone, “Tatawa me gwaneba nau meuma atan abnawa ape.” Kuyawa God anoiviwa me yusipamit yoivi, divi da atanwa gumbe onan, megara Ayapan me

✧ **9:4:** Eks 4:22; Rvt 1:1–10:20; Sam 147:19; Rom 15:8; Ibr 9:5

✧ **9:7:** Gen 21:12 ✧ **9:8:** Gar 4:23 ✧ **9:9:** Gen 18:14

✧ **9:11-12:** Gen 25:23

iyayapan munan auwaiviwa gumbe. 13 ✨“Ne Jakob gumbe baigan ana, sira Eso anokukam ana,” meib tene.

14 Meve nu anin waton? Ano kukaeba da God gumbe go onan? Onan di. 15 ✨God me Mosisi gumbe wane,

“Ne iyayapan ano muneniwa anomuneni, sira ne iyayapan mu nenan danadawai auemewa munan danadawai aueni.”

16 ✨Meoya iyayapan anoano mumawa emewa me natawa koka onan, megara God anoano meuma nuniviwa me natawa koka. 17 ✨Baiboru me Parao gumbe wane, “Ne ge agemna wan yoiya, kuiyawa ne imunap yutunwa toyau muntna ge gungap, sira at undag ne ivunwa yaug anope.” 18 Mame mina, God me iyayapan ano meuma muntan anoiviwa ano meuma munivi, sira me iyayapan ano meuma muntan topayaiviwa munan topayaivi.

19 Ye ne gunap mamaib waya, “Meib aigimpe ipewa, divi oya God iyayapan gumbo pui yuwamivi? Bira me God yumateba topayane?”

20 ✨Megara apan. Ye God topayene. Ye bira? Wattenewa oma ane wape wattene abnawa gumbe, “Dimbae oya ge ne mameib anegana?”

21 ✨Ui warivi abnawa me yusiwa gaibu go onan? Piyu gumbe me oma ane ui warampe dividivi oraiminawa oya, sira ui warampe dividivi kukaeba oya.

22 God mamaib anoivi ipewa, me aninin? God imive danapiriwape, sira yusiwa toyau mumpu.

✨ 9:13: Mak 1:2-3 ✨ 9:15: Eks 33:19 ✨ 9:16: Epe 2:8

✨ 9:17: Eks 9:16 ✨ 9:20: Ais 29:16; 45:9 ✨ 9:21: Jer 18:6

Megara anoano oraiwa koka gumbe uiwa nikiag amaraivi, sira me ui me God watkukamtan anoiviwa den watkukampe. ²³ Me gaibu eyawa koka toyau nuntan oya. Ui me ano muniwiwa wakeya. God ui me wait tamibarip aneve wakeya. ²⁴ Nu ui me ano nuniviwa. God nunan auwane Ju igiyawa gumbo mu mukut onan megara Ju onan igiyawa mu gaibu. ²⁵⁻²⁶ ✧

✧Osea Bukaeba danave me waivi,
“Mu ne iyayapan neuma onan, megara ne auwatnawa mu ne iyayapan neuma.

Sira mu iyayapan mu ne den baigan munnawa, megara ne auwatnawa mu ne baigan muneniwa.

Ne wana, ‘Ye ne iyayapan neuma onan.’

At desiroma apa, mu wape God wakeiviwa usitainawa.”

²⁷ ✧Sira Isuraeru munan, Aisaya mamaib kwaruwane.

“Isuraeru usitainawa mu obiren, poeman visive nuge mina.

Megara iyayapan wakeyawa mukut mu waita mumpe.

²⁸ Ayapan gae meuma undag aug oraimina sira tatevit ape piyu egave.”

²⁹ ✧Sira Aisaya namu wane mina.

“Ayapan yusipamitwa me utuntainunwa den numpa ipawa,

nu Sodom mina apono,
sira Gomora mina apono.”

Isuraeru Anotumat Onan

✧ 9:25-26: Ose 2:23 ✧ 9:25-26: Ose 1:10 ✧ 9:27: Ais 10:22-23

✧ 9:29: Ais 1:9

³⁰ Nu me anin waton? Ju onan igiyawa mu oraiwa oya didimama den aya, megara oraiwa auya. Natawa mamaib, oraiwa me anotumat gumbe. ³¹ Megara Isuraeru me oraiwa gwangwaneba diunewa mu oma den ane auya. ³² ✧Divi oya? Kuyawa mu anotumat gumbe den diuya, megara mu dividivi atanwa minawa gumbe diuya. Mu amawa totariyanwa an me gumbe amowa toya. ³³ ✧Me mamaib tenewa mina. “Yauya. Ne Saion apa amawa totariyanwa anawa ge an koka me ape uyug aigatanwa tetna. Bira da me gumbe anotumat ape ipewa, me ubmam den ape.”

10

¹ Tatangwanen. Ne nonenmagawa anowawa, God gumbe Isuraeru igiyawa munan nun watanwa, mu waita aupe. ² Ne yang anog taibe veniwa mu God gumbe degadegaepam waiya eme. Megara me gigirum anowawa gumbe onan. ³ Kuyawa mu God oraiwa meuma den yang anoya, sira mu God oraiwa meuma gumbe noiwa den auya. Kuyawa mu imuwo oraiwa mu mukut tamtan oya anoya. ⁴ Keriso me ane Gwangwan onanane, meoya anotumat igiyawa undag God namive oraimina ape.

⁵ ✧Mosisi tenewa, Gwangwan oraiwa eme igiyawa inai mutpe oraiwa gumbe. ⁶ ✧Megara anotumat oraiwa meuma mamaib waivi. “Ye den waya nonemageyap bira kwimin dog aitan?”

✧ 9:32: Ais 8:14 ✧ 9:33: Ais 28:16; 1Pi 2:6 ✧ 10:5: Rvt 18:5

✧ 10:6: Deu 30:12-14

Natawa me mameib, Keriso kwimin apa aug aig ontan oya. ⁷ Sira, “Ye den waya bira piyu nog epampa aikpe,” Natawa me mameib, Keriso boriruwaya igiyawa gumbo dauwape. ⁸ Megara anin waivi? “Gae gungap, nogap sira nonenmagave wakene.” Mame me anotumat numawa gaiyawa me nu wateteyametewa. ⁹ Kuiyawa ge nogap, “Iesu me Ayapan,” vegewa, sira nonegap, “God ane Iesu boriruwayawa igiyawa gumbo sira inaine,” anotumat egewa, ge waita auwa. ¹⁰ Apan nonenmagave anotumat apewa, God namive oraiwa aupe. Sira noiwa gumbe taibe waiwiwa waita aupe. ¹¹ ✧Baiboru mamaib waivi, “Me gumbe anotumat aivi abnawa me matai ubmam den ape.” ¹² ✧Ju igiyawa ge Ju onan igiyawa mu yapowo ubeube onan. Ayapan desiro ma me iyayapan undag Ayapanowa. Ayapan oya auveme igiyawa undag munanwa Me ano oraiwa kokavit. ¹³ ✧Kuiyawa, “Bira da Ayapan oya auwaiwiwa me waita aupe.”

¹⁴ ✧Megara me gumbe anotumat den ayawa, aninin mu me gumbe oma ane auwape? Mu me gumbe den anoyawa, aninin me gumbe oma ane anotumat ape? Wateteyamivi abnawa den wakenewa, aninin oma ane anope. ¹⁵ ✧Bira da den baraug aipewa, aninin akape wateteyampe? Mamaib tene, “Iyayapan mu gae oraiwa aug omomewa amowa me oraivitwa.”

¹⁶ ✧Iyayapan obiren gae oraiminawa auya, megara upeba mu den auya. Aisaya wanewa,

✧ **10:11:** Ais 28:16 ✧ **10:12:** Apa 15:9 ✧ **10:13:** Joe 2:32

✧ **10:14:** Joe 2:32 ✧ **10:15:** Ais 52:7 ✧ **10:16:** Ais 53:1

“Ayapan, bira gae numawa anotumat ane?” ¹⁷ Me meib. Anotumat me anoano apa amatope, sira anoano me Keriso gaiyawa gumbe amatope. ¹⁸ ✧Megara ne singui watna, “Mu den anoya?” Onan di.

“Nouwa at piyu egave undag.

Mu gae muma amiya at piyu viri pusiwa.”

¹⁹ ✧Megara ne mamaib watna. “Isuraeru mu den yaug anoya go?”

Namui ren, Mosisi mamaib wane.

“Ne atna ge degadega den a, den watgomiya-munne igiyawa gumbo.

Sira ne atna ye danepiriwape, iyayapan mu anoano den yaug anoemewa gumbo.”

²⁰ ✧Sira Aisaya yusipamit waivi.

“Ne nenan didimama den eme igiyawa ne yaunegiya,

sira ne nenan den autan anoeme igiyawa gumbo ne taibe toyau munna.”

²¹ ✧Sira Isuraeru gumbe mamaib waivi,

“Iyayapan mu nounwa den aueme sira anavi eme,

megara ne naninwa mu gumbo kum desirom danave munna.”

11

God Isuraeru Ano Munivi

¹ ✧Meve ne watna, God me iyayapan meuma topai munne? Onan di. Ne gaibu Isuraeru abnawa, sira Ebraam yaig onnawa, Benjamin

✧ **10:18:** Sam 19:4 ✧ **10:19:** Deu 32:21 ✧ **10:20:** Ais 65:1

✧ **10:21:** Ais 65:2 ✧ **11:1:** 1Sm 12:22; Sam 94:14; Pir 3:5

dam meuma gumbe onnewa. ² God me iyayapan meuma mu wait yaug anonewa den topai munne. Ye Baiboru danave Eraija oya tenewa apa aninin waivinewa den yaug anoyana. Me God gumbe Isuraeru pui yug wane. ³ ✧“Ayapan, mu propeta geuma guriya boriruwaya, sira kem geuma iyakaisiyapama aueg tobiroriyaya. Ne nekut kwenegiya. Mu tonektanwa oya a ge yaug eme.” ⁴ ✧Megara me gumbe garawa anin wane? “Ne nenan iyayapan 7,000 amareni wakeya. Mu Baaru gumbe den konuwa yueme.” ⁵ Ebu desiroma, gare mame di iyayapan mu God ano oraiwa gumbe amaraivi wakeemewa mu meib di wakeya. ⁶ ✧Me ano oraiwa gumbe ipewa, me divi da atanwa gumbe onan di. Me meib onan ipewa, ano oraiwa me ano oraiwa onan.

⁷ Meve me aninin? Isuraeru mu oma den ane auya divi da autan oya anoemewa. God wat gomiyanewa igiyawa mu auya, megara iyayapan upeba nonomagowa yaigiwane. ⁸ ✧Mamaib tene, “God me guwowa yusi onanwa munne, yangowo mu den yaupewa munne, sira naunowo mu den anotanwa munne. Gare mame apa onnewa.”

⁹ ✧Devid gaibu aib waivi.

“Teboro mumawa mu munan nama ape, gue katau ape, divi da amawa totariyatanwa anawa ape, sira garawa muma ape.

¹⁰ Mu yangowa muniwape sira mu oma den ane yaupe.

Mu daiyowa gegerai mutpe meib di wakeigimpe.”

✧ **11:3:** 1Ki 19:10,14 ✧ **11:4:** 1Ki 19:18 ✧ **11:6:** Gar 3:18

✧ **11:8:** Deu 29:4; Ais 29:10 ✧ **11:9:** Sam 69:22-23

Yoma Naniwa Da Gumbe Yunadne

¹¹ ✧Sira singui watna. Mu amowa totainewa uyug aigtan oya? Onan di. Mu Gwangwan togomiyaya, me gumbe waita Ju onan igiyawa gumbo onamiya. Me mu kwemiya Isuraeru kwavi atan oya. ¹² Mu Gwangwan togomiyayawa me piyu mame tawara muma oya, sira mu waropiyayawa me Ju onan igiyawa tawara muma oya. Meoya mu waita autanwa me obiren egave tawara kokavitwa autan oya.

¹³ Meoya ne Ju onan igiyawa yenan veni. Ne Ju onan igiyawa munan apasoro ana, meoya ne anoeniwa nau neuma me koka. ¹⁴ Sira me gumbe, ne imunap wakenewa, ne atna iyayapan neuma kwavi ape. Sira ne imunap atna iyayapan upeba yapowo waita aupe. ¹⁵ Mu epa aore muntanwa me piyu mame yum tutanwa oya ipewa, mu tamtanwa me bo gumbe sira yoipewa. Natawa meib. ¹⁶ Wiit maura namuirenwa me iyakaisiyapama ipewa, nakwai wiit atapupu undag me iyakaisiyapama. Taiwa me iyakaisiyapama ipewa, yoma naniwa gaibu me iyakaisiyapama.

¹⁷ ✧Yoma naniwa upeba tentamag aigiya sira ye yoma Orivu mundanavewa me gumbe yunad yenne, sira yoma Orivu taiwa gumbe mumin dauwaivi ye avigimiya ipewa, ¹⁸ ye oma den ane apanapan aigimiya yoma naniwa gumbe. Ye taiwa den waita wanene, megara taiwa me waita yenivi. ¹⁹ Ye waya, yoma naniwa togomiyayawa me ne yunatanwa oya. ²⁰ Me meib. Mu togomiyayawa mu anotumat onanwa gumbe,

megara ye anotumat yeuma gumbe yokeene. Ye apanapan den aya, megara a aya. ²¹ God naniwa namu wakenewa gwagwai den tupawa, me ye yenan oya gwagwai den tupe.

²² ✧Yauya. God baigan meuma ge yaigipamitwa. Iyayapan uyug aigemewa egowo wakenewa me yaigipamitwa. Ye egeyap wakenewa me God baigan meuma. Ye me danave wakeigimiya ipewa, me meib di wakeigimiya. Megara ye meib den ayawa, ye gaibu togomiyape. ²³ Sira mu anotumat onanwa den amaraigimpewa, mu matai yunat ape. God oma ane mu sira yunat mumpu. ²⁴ Mundana yoma Orivu gumbe togomiya yenne, sira Orivu nau danavewa gumbe yunat yenne ipewa, Orivu nau danavewa naniwa me yoma Orivu namuwa gumbe sira yunat ape. Me taibe yaigiwa onan.

Isuraeru Igiyawa Undag Waita Aupe

²⁵ Tatangwanen, ne imunap, ye guwavewa mame yaug anotanit di. Ye aib den anoya ye ano kokawa igiyawa. Guwavewa mame natawa mamaib, Isuraeru igiyawa upeba nonomagowa yaigiwane, sira Ju onan igiyawa anintom mina obiren apewa, Isuraeru igiyawa nonomagowa yaigiwanewa me onanape. ²⁶ ✧Mamaib Isuraeru undag matai waita aupe. Mamaib tene, “Munan parau viniviwa me Saion apa uwape, sira me Jakob gumbe tobiyape God gumbe anotumat den atanwa me aug epa aorepe.

✧ **11:22:** Jon 15:2,4 ✧ **11:26:** Ais 59:20-21

27 ✧Mame me ne agi neumawa mu munan munnawa.

Me apa ne kukaeba mumawa atan autna.”

28 Gae oraiwa gumbe, mu God gumbe anavi eme igiyawa ye yenan. Megara God watgomiya munnewa gumbe, mu God baigan muniviwa isimuranowa gumbo. 29 God puyo nunnewa ge God nunan auwaiwiwa me den di tobiroriyape. 30-31 Ye namu God gumbe noiwa den auyana, megara gare mame ye ano yemiviwa me gumbe auene mu noiwa den aueme gumbe. Mame mina mu gare mame noiwa den aueme, me mu mumbo gaibu ano muniviwa autan oya, ano yemiviwa gumbe. 32 Kuiyawa God anoiviwa me iyayapan undag gumbo ano munigimpe, meoya God ane iyayapan undag noiwa den aueme.

Baiboru Toewaneba

33 ✧God tawaraeba—God anoano oraiwa ge God ano meuma—
me epampa aninin!

Keptete me nu undag matai oma den ane yaug anota.

Ebu meuma me mina, nu oma den ane matai popon yuta.

34 ✧Kuiyawa bira Ayapan nonewa yaug anotan?
Sira bira Ayapan waitaeba ane?

35 ✧Sira bira God gumbe namu divi da wanne,
meve garawa sira aupe?

36 ✧Kuiyawa dividivi undag mu God apa, God gumbe, God oya wakeya.

✧ 11:27: Jer 31:33-34 ✧ 11:33: Ais 55:8-9 ✧ 11:34: Ais 40:13; 1Ko 2:16 ✧ 11:35: Job 41:11 ✧ 11:36: 1Ko 8:6

Eyawa me God mame gumbe wakeigimpe viri-
pusiwa onan. Amen.

12

Wakeiviwa Puyowawa

¹ ✧ Meoya tatangwanen, ne ye diruieni, God anoyeniwiwa oya. Ye aya ye kwapuiwa me wakeiviwa ge iyakaisiyapama ge God aupewa puyowaven ape. Meve ye kwapuiwa puyowawa God gumbe puyo waniya. Me ye guwewa waiya waiyaeba. ² Ye piyu mame ebuwawa mina den auya. Megara God anoiviwa yang anotan oya, dimbae me oraimina sira dimbae God aupe, dimbae oraiminavitwa yang anotan oya, ye nonewa mataiwa tobiyaya.

³ ✧ God ano oraiwa me ne nednewa gumbe, ye undag desirom desirom ne wat diruiene. Ye yembovit apanapan yeuma oya den yang anoya, anoano yeuma gumbe wakeya. Megara ye mokona atanwa ebuwawa yang anopono, anotumat yeuma me God yennewa gumbe. ⁴⁻⁵ ✧ Kwapunwa desirom, megara danave obiren. Desirom desirom nau muma ube ube. Mame mina, nu obiren, megara Keriso gumbe nu kwapunwa desirom. Nu desirom desirom me yunat tunewa. ⁶ ✧ Ano oraiwa nunnewa gumbe nu puyo ube autu. Meoya me God gaiyawa watanwa ipewa, anotumat gumbe ye waya. ⁷ Me nau atanwa ipewa me nau aigimiya, sira toewanewan ipewa me toewan munigimiya. ⁸ Wag dia

✧ **12:1:** Rom 6:11,13; 1Pi 2:5 ✧ **12:3:** 1Ko 12:11; Epe 4:7; Pir 2:3
✧ **12:4-5:** 1Ko 12:12,27 ✧ **12:6:** 1Ko 12:4-11; 1Pi 4:10-11

yusiwa muntanwa ipewa ye wag dirumigimiya. Keb atanwa ipewa me keb aigimiya umu onan. Kokawa atanwa ipewa me yaimoyai kokawa aya. Waita muntanwa ipewa me waita munigimiya degadega gumbe.

Baigan

⁹ Baigan gumbe wakeyawa, uga den waigimiya. Ye kukaeba topai aigimiya, sira oraiwa autanwa me avigimiya. ¹⁰ ✧Tatangwanen baiganowa gumbe baigan garagara aya. Ayamat gumbe ayamat garagara aya. Ye desirom desirom yaug anoya iyayapan mu tam waiya munigimiya yembo den waiya yemigimiya. ¹¹ Ye nau yaigipamit aigimiya, sira guwagwa gumbe iyam mina igigimiya, Ayapan gumbe nau meuma aigimiya. ¹² ✧Owanowan gumbe degadega aigimiya. Edawai gumbe uiwa nikiyaigimiya. Evedni nun waigimiya. ¹³ ✧Iyapan iyakaisi ano mumawa me divi waita muniya. Amdau igiyawa gumbo baigan muniya.

¹⁴ ✧Iyayapan mu ye edawai yenemewa gumbo waribiya muniya. Waribiya muntanit di, megara kukaeba oya den nun waya. ¹⁵ Ye degadega aya degadega eme igiyawa gaibu. Ye iruwaya iruveme igiyawa gaibu. ¹⁶ ✧Ye undag nonewa desirom ape, apanapan den aya, megara ye ankwatave igiyawa gumbo naniga aviyaya. Ye yaug anoya ye anoano igiyawa onan.

✧ **12:10:** 1Pi 1:22 ✧ **12:12:** 1Te 5:16-18 ✧ **12:13:** Ibr 13:2

✧ **12:14:** Mat 5:44; 1Ko 4:12 ✧ **12:16:** Pro 3:7

17 ✧Bira da kukaeba anewa oya ye kukaeba den aya. Ye iyayapan undag gumbo oraivit aya. Dividivi undag me iyayapan anoeme oraiv-itwa, ye me aigimiya. 18 Oma ape ipewa, ye iyayapan undag gumbo yum tuya yenanwa oya. 19 ✧Iyayapan neuma, ye yekut garawa kukaeba den aya. Megara God nanive barauya. Kuyawa mamaib tene. “Garawa atanwa me neuma. Ne garawa atna, Ayapan meis waivi.” 20 ✧Anavi yeuma iyagon aupewa, me nakwai waniya. Anavi yeuma meyawa toyaipewa, me yoi waniya. Mamaib aigimiyawa gumbe, ye me kuyave kapupun igiviwa teya. 21 Kukaeba den painau tuyauyempe. Megara ye oraiwa yeuma gumbe kukaeba painau tuyauya.

13

Bira Kokawa Yusiwa Gaibuwa Me Noiwa Auta

1 ✧Iyayapan undag mu yutuwa me painau wakeiviwa me noiwa autanit di. Yutuwa me God gumbe. Yutuwa undag mu wakeemewa me God a munne. 2 Meoya iyayapan mu yusiwa gumbe toemewa mu God gwangwan meuma togomieme. Togomieme igiyawa mu mukut pui aupe. 3 ✧Ye kukaeba ayawa, matai namuyoiyai abnawa gumbe a aya. Ye oraiminawa ayawa, a den aya. Ye yusiwa gumbe a den atan anoenewa, oraimina aigimiya. Meib ayawa, apan koka yusiwa gaibu me matai ye baina yempe. 4 Kuyawa me God nauwawa aivi abnawa me

✧ 12:17: 1Te 5:15 ✧ 12:19: Deu 32:35; Mat 5:39 ✧ 12:20: Pro 25:21-22; Mat 5:44 ✧ 13:1: Pro 8:15; Tai 3:1 ✧ 13:3: 1Pi 2:13-14

garawa oraiwa agempe. Ge kukaeba aigimawa, me gumbe a a. Me deba ui onan den avivi. Natawa me God nauwawa aivi abnawa, sira kukaeba eme igiyawa gumbo diguragut gumbe garawa mumpe. ⁵ Meoya ye noiwa autanit di. Diguragut gumbe a atanwa gumbe mekut onan, megara ye nonemagewa oraimina gumbe noiwa autanit di. ⁶ ✧Ebu me desiroma gumbe, ye takesi barautanit di. Mu God nau meuma eme igiyawa mu nau muma yaigipamit evedni emewa. ⁷ Ye iyayapan gumbo nau yeuma di aigimiya. Bira da takesi barautan wapewa, ye me di barautanit di. Bira da dividivi takesiyawa barautan wapewa, ye barautanit di. A atanwa me a aya. Ayamat atanwa me ayamat aya.

Baigan Garagara Aya, Kuyawa Kum Koni Aivi

⁸ ✧Divi da ove gumbo auyanawa, tate sira mu-niya. Megara baigan me meis di wakepe. Me ube. Iyayapan upeba gumbo baigan muneme igiyawa mu Gwangwan baina di amareme. ⁹ ✧“Uinantaraki den aya, den toya boipe, ub den aya, nunit den waigimiya,” gwangwan mame me wakeya, sira gwangwan upeba wakeya, megara gwangwan mame me gwangwan upeba gaibu toborane, “Ge iyayapan baigan munigima ge gembo baigan niege mina.” ¹⁰ ✧Baigan me iyayapan gumbo den watkukamivi. Meoya baigan me Gwangwan gumbe oraiminavit aivi.

✧ **13:6:** Mat 22:21 ✧ **13:8:** Mat 22:39-40; Jms 2:8 ✧ **13:9:** Eks 20:13-15,17; Deu 5:17-19,21 ✧ **13:10:** 1Ko 13:4-7

11 ✧Kum mame garewa ye yaug anoyana me divi, meoya ye meib di aigimiya. Ye kub gumbe wan yoitan kumiwa me koni aivi. Nu anotumat atu kumiwa apa waita me painau, megara gare waita kumiwa me koni di aivi. 12 ✧Aram onanaivi, sira wantetanwa koni aivi. Meoya aram anoanowawa yankweta, sira eyawa mut wapeyawa enta. 13 ✧Ui onan wakeetewa, yoi yaigipama netewa, uinantaraki etewa, uinantaraki oya anoetewa, mut etewa, sira yano anoetewa, mame me wakewake kukaeba anoanowawa, meoya me aug epa aoreta. Meve kum wakewake oraimina meuma oya wakeigimta. 14 ✧Ayapan Iesu Keriso aug eniya. Kwapuiwa anowawa kukaeba oya den anog aigimiya.

14

Yutu Onanwa Ge Yutupama

1 ✧Ye bira anotumat meuma yusi uwanewa auya. Anoano meuma den topai aya. 2 ✧Bira da anoiviwa dividivi undag me oma ane naigimpe, megara yutu onan abnawa me nakwai mekut naivi. 3 ✧Naivi abnawa me den naivi abnawa den di yan yaupe. Sira den naivi abnawa me naivi abnawa den di yan yaupe. Kuyawa God me aune. 4 ✧Ge pui yuege. Ge bira? Ge diwan apan da nauwawa aivinewa pui yuege? Me yoipe go wakepe, me kokawa meuma me mekut amara

✧ 13:11: Epe 5:14; 1Te 5:6-7 ✧ 13:12: 1Jn 2:8 ✧ 13:13: Ruk 21:34; Epe 5:18 ✧ 13:14: Epe 5:11 ✧ 14:1: Rom 15:7 ✧ 14:2: Gen 9:3-4 ✧ 14:3: 1Ko 2:16 ✧ 14:4: Mat 7:1; Jms 4:11-12

wanivi. Me wan yoipe. Kuiyawa Ayapan oma ane wape me wan yoipe.

⁵ ✧ Apan da anoiviwa kum da me ano kokawa, sira kum upeba me mina onan. Apan upeba anoemewa kum undag me desirom di. Ye desirom desirom ye yembovit ano yeuma gumbe. ⁶ Bira da kum amaraiwiwa me meib aivi Ayapan oya. Bira da nakwai naiwiwa me meib aivi Ayapan oya. Kuiyawa me God gumbe gaun waivi. Bira da nakwai den naiwiwa me meib aivi Ayapan oya. Me gaibu God gumbe gaun waivi. ⁷ Nu bira da numbovit ano numa oya den wakeete. Sira Nu bira da numbovit ano numa oya bo den ata. ⁸ ✧ Nu wakeigimta ipewa, nu Ayapan oya wakeigimta. Nu bo atawa, nu Ayapan oya bo ata. Kuiyawa nu waketawa go boriruwatawa me Ayapan oya.

⁹ Keriso boane sira inaine. Me Ayapan atan oya boriruwayawa igiyawa ge wakeemewa igiyawa munan. ¹⁰ ✧ Me meib. Megara ge divi oya tatagaiwa pui yu munege? Sira ge divi oya tatagaiwa yan yawamege? Nu undag God keptete arawa apa namive yoketa. ¹¹ ✧ Mamaib tene. “Ayapan waivi.

Ne yangan kani wakeeni.

Ne namunap konuwa undag yupe,
sira pednowa undag God waiya ape.”

¹² Me meib. Meoya nu nunanwa oya God gumbe matai wata.

¹³ Meoya nu pui gara yu den aigimta. Megara egave upeba gaibu ata. Tateaiwa munan ebu

✧ **14:5:** Gar 4:10-11 ✧ **14:8:** Gar 2:20 ✧ **14:10:** 2Ko 5:10

✧ **14:11:** Ais 45:23; Pir 2:10-11

boratanwa den boriya, tog uyug aigatanwa den barauya. Me yaug anotanit di. ¹⁴ ✧Ayapan Iesu gumbe ne yaug anona sira yusipamit anoeniwa, God namive nakwai ge mae undag kukaeba da den wakene. Undag me oraimina. Apan da me mekut nakwai kukaeba yaug anope ipewa, me me gumbe me miyot. ¹⁵ ✧Ge tatag nakwai geuma oya anopipantum aiviwa, ge baigan gumbe amat den ege. Keriso me menan boane. Nakwai geuma anoanowawa gumbe me den watkukama. ¹⁶ Meoya ge divi oraiwa yaug anoegewa gumbe iyayapan upeba den kwema ge yan yawakpe. ¹⁷ Kuyawa God toimuwawa me nakwai ge yoi naigimtanwa anowawa onan, megara oraiwa ge yum ge degadega Guwawa Iyakaisiyapama gumbe. ¹⁸ Mame mina, Keriso nau meuma eme igiyawa mu God waiya munivi, sira iyayapan mu auya.

¹⁹ ✧Meoya yum atanwa oya oraiminawa, guwawa gumbe yaig yoitan oya oraiminawa, mu munan nu nau yaigipamit aigimta. ²⁰ ✧Nakwai mae anoanowawa gumbe God nauwawa den wakukamiya. Undag mu oraimina, miyot onan. Divi natanwa gumbe apan da uyug aikpe ipewa, nakwai mae me oraimina onan, me kukaeba. ²¹ Mae den natanwa, wain den natanwa, sira tatag uyug aigatanwa oya divi da den atanwa mu oraimina.

²² Anotumat ge auwanawa God namive amaraigima. Me ge anotumat geuma, meib gun-gap wakeigimpe. Apan da bira waribiyapewa

✧ **14:14:** Apa 10:15; Tai 1:15 ✧ **14:15:** 1Ko 8:11-13 ✧ **14:19:** Rom 12:18; 15:2 ✧ **14:20:** 1Ko 8:13

me membovit me divi aunewa gumbe pui den aupewa. ²³ Megara apan da bira ano pipanum aiviwa gumbe naiwiwa, me kukaeba abnawa ape. Kuyawa me anotumat meuma gumbe den onne. Dividivi undag me anotumat gumbe den onnewa me kukaeba.

15

¹ Nu iyayapan yutumpama me iyayapan yutu onanwa gumbo iyaiyai ag waita muntanit di. Me gumbe numbo degadega den ata. ² ✧Nu desirom desirom owanaiwa dega munta, mu oraiwa muma me divi nu yaug anota, mu sig dotan oya munan anota. ³ ✧Keriso me membo den wat degayane. Megara wait tenewa mina, “Diguragut dirueme igiyawa diguragut mumawa me eganap onne.” ⁴ ✧Wait tenewa undag me toewan nuntan oya tene. Baiboru oma ane uiwa nikiatanwa ge yusiwa wantanwa munivi. Me gumbe nu owanowan autan oya tene.

⁵ Ne imunap meib, God me unuwa nikiaigimtanwa ge yusiwa nuntanwa nuniviwa, me ape ye anoano meiba desiroma auya, ye da da Keriso Iesu amave aisiene mina. ⁶ Me ye nonewa desirom ape, noiwa desirom ape, Ayapan numa Iesu Keriso Mamawa God waiyatan oya.

⁷ ✧Keriso tam nunne God eyawa oya. Mame mina, ye gara tam aya. ⁸ ✧Ne veni. God natawa meuma toewan muntan oya, Keriso me kwapituitui igiyawa nauwawa aivi abnawa ane. Me agi me isimuranaiwa gumbo munnewa sira

✧ **15:2:** 1Ko 10:24,33 ✧ **15:3:** Sam 69:9 ✧ **15:4:** 2Ti 3:16

✧ **15:7:** Rom 14:1 ✧ **15:8:** Mat 15:24

yaug anog kiniyatan oya. ⁹ ✧Sira me, God ano munnewa gumbe, Ju onan igiyawa gaibu God waiyatan oya. Meib tenewa mina,
 “Meoya ne Ju onan igiyawa danave ne ge watdega gentna,

sira ivugwa gumbe bererin tog waiya gentna.”

¹⁰ ✧Sira mameib tene,

“Ju onan igiyawa, Ayapan igiyawa gaibu degadega aya.”

¹¹ ✧Sira tenewa,

“Ju onan igiyawa undag, Ayapan watdega aya.

At undag igiyawa, bererin tog watdega waniya.”

¹² ✧Sira Aisaya mame waivi,

“Jesi taiwa meuma matai dauwag yoipe.

Me apan me Ju onan igiyawa amara muntan oya wan yoipewa.

Ju onan igiyawa me gumbe owanowan avigimpe.”

¹³ Ne aib anoeni, Owanowan Goddeba me degadega undag ge yum undag anotumat gumbe ye yempe guniyap noidauwape, sira Guwawa Iyakaisiyapama yusiwa gumbe ye owanowan yempe guniyap noidauwape.

Poru Me Ju Onan Igiyawa Munan Nau Aivi Abnawa

¹⁴ Tatangwanen. Ne aib yusipamit anoeni. Ye guniyap oraiminavitwa noidauwane, ye guniyap anoano noidauwane, sira ye oma ane gara toewanewan ene. ¹⁵ Ne upeba yusipamit tena. Me ye yaug anoigimtanwa oya. ¹⁶ ✧Kuiyawa God

✧ **15:9:** Sam 18:49; Apa 3:25 ✧ **15:10:** Deu 32:43 ✧ **15:11:** Sam 117:1 ✧ **15:12:** Ais 11:10; Rev 5:5 ✧ **15:16:** Rom 1:5; 11:13

gumbe ne ano oraiwa auna, Ju onan igiyawa munan Keriso nauwawa abnawa atan oya. God gae oraiwa gumbe, ne pirisi nauwawa eni. Me Ju onan igiyawa mu God puyo maeba me Guwawa Iyakaisiyapama gumbe iyakaisi anewa ape oya.

¹⁷ God nauwawa eni oya, ne Keriso gumbe degadega eni. ¹⁸ God ne anegivi. Me ne gunap Keriso ane Ju onan igiyawa mokona aya oya. Gae upeba watan me den anoeni. Keriso nau ane gae ge anoano atanwa gumbe. ¹⁹ Sira me nau ane, yautanwa ge irayauyau yusiwa gumbe sira Guwawa yusiwa gumbe. Meib ne Keriso gaiyawa oraiwa wateteyameni, Jerusarem apa onne Iririkam at undag. ²⁰ ✧Mame mina, ne den sina iyayapan upeba wait niium barauya arawa egave. Kuyawa ne imunap, ne gae oraiwa wateteyampna Keriso iviwa den yaug anoya arawa apa. ²¹ ✧Me mamaib tenewa mina.

“Me gumbe bira da den wane anoyawa yaupe, sira den anoya igiyawa yaug anope.”

²² ✧Mameiba oya, ne tobod nedne, meoya oma den ane yenan onedna.

Poru Anoiviwa Romu Amdau Aitanwa

²³ Gare mame, ne nau atanwa arawa me mapa at da sira onan di, sira watavit ampa ne ye yau yemtan oya anoeni. ²⁴ Ne at Spein aneknawa me ne oneg guniyap uwatna. Kuyawa ne imunap anonawa, guniyap waketna kum kusida, sira nonenmagawa degadega gumbe apenam watna, sira yaunekpe anetna, meve ne

✧ 15:20: 2Ko 10:15-16 ✧ 15:21: Ais 52:15 ✧ 15:22: Rom 1:13

me apa anakna. ²⁵ ✧Megara gare mame, ne
 Jerusarem angetan eni iyayapan iyakaisi gumbo
 nau atan oya. ²⁶ ✧Kuiyawa at Masedonia ge at
 Akaia igiyawa degadega gumbe puyo agoniyaya,
 pukpuk wagawag igiyawa mu iyayapan iyakaisi
 igiyawa Jerusarem apa wakeyawa, mu yapowo
 wakeyawa munan. ²⁷ ✧Mu degadega gumbe
 aya, sira mu iyayapan munan nau muma auya.
 Guwawa gumbe, Ju onan igiyawa mu iyayapan
 gumbo divi da auya, meoya mu tawara gumbe
 waita muntanit di. ²⁸ Meoya namu ne me atna,
 magawa mame muntna, ivi yenan amdau onetna
 sira at Spein anakna. ²⁹ ✧Ne mamaib anotumat
 eni, ne yenan amdau onetnawa, ne Keriso
 waribiyaeba noidauwanewa yenan aug onetna.

³⁰ ✧Tatangwanen. Ne nonenmagawa gumbe,
 Ayapan numa Iesu Keriso gumbe sira Guwawa
 baiganeba gumbe nun veni. Ne nenanwa nun
 veni, garawapa ye gaibu nenan yusipamit God
 gumbe nun waigimiya. ³¹ Ne imunap, ne oma
 ane waita nekpe, anotumat onan igiyawa Judia
 apa gumbo. Sira ne imunap, ne nau neuma
 Jerusarem oya eniwa, me oya iyayapan iyakaisi
 mu baina wag aupe. ³² Me onanapeve, God
 anoanowawa gumbe, degadega gumbe yenan
 ongetan anoeni. Sira guniyap nonenwa emtan
 anoeni. ³³ Ne imunap Yum Goddeba me ye undag
 guniyap wakeigimpe. Amen.

✧ **15:25:** 1Ko 16:1-4 ✧ **15:26:** Apa 24:17; 1Ko 16:1; 2Ko 8:1;
 9:2,12 ✧ **15:27:** 1Ko 9:11 ✧ **15:29:** Rom 1:11 ✧ **15:30:** 2Ko
 1:11; 1Ko 4:3; 2Te 3:1

16

Poru Gaun Meuma

¹ Nu yogiyunwa Pibe me siosi kansoru wak-
enewa Senkrea apa, ne me wag waita waneni
yenan. ² Garawapa Ayapan gumbe, ebu oraiwa
me iyayapan iyakaisi oya me gumbe vesin mame
baigan niyaya. Sira vesin mame divi da guniyap
autan anoiviwa me waita waniya. Vesin mame
me iyayapan obiren waita munne, sira ne gaibu
waita nedne.

³ ✧ Keriso Iesu gumbe Prisira ge Akuira mu ne
gaibu nau desiroma.

Garawapono baigan muniya.

⁴ Iyayapan mame ne inaiinai neuma oya inaiinai
muma topayag waita negiya.

Ne nekut onan, megara Ju onan igiyawa siosi
mumawa undag mu gumbo gaun veme.

⁵ Sira ye garawapono siosi mu gweyowo
wakeyawa gumbo baigan muniya.

Ne evenwa nonenmagawa Epaenetas gumbe
baigan niyaya.

Apan mame me namuienwa me Esia danave
Keriso gumbe anotumat anewa.

⁶ Meri gumbe baigan niyaya. Me yenanwa nau
yaigipamit ane.

⁷ Andronikas ge Junias gumbo baigan muniya.
Mu at desiroma igiyawa ne gaibu, sira nu nog apa
undagit tenuniya.

Apasoro mu iyayapan mame yaug ano muniya
mu ivuwa koka.

Mu namu Keriso gumbe wakeemewa, ne ivi.

⁸ Keriso gumbe ne evenwa nonenmagawa Ampri-
atas gumbe baigan niyaya.

⁹ Keriso gumbe Ubruanus me ne gaibu nau de-
siroma,

sira ne evenwa nonenmagawa Stakis, mu baigan
muniya.

¹⁰ Aperes me Keriso ag yaune sira me aunewa, me
baigan waniya.

Aristoburas gweyawa igiyawa mu baigan mu-
niya.

¹¹ Erodion me at neuma desiroma, me baigan
waniya.

Narukisas gweyawa igiyawa mu Keriso gumbe
wakeyawa mu baigan muniya.

¹² Tripena ge Triposa mu Keriso gumbe nau
yaigipamit emewa mu baigan muniya.

Evenwa Pasis me Keriso gumbe yusipamit nau
anewa, me baigan waniya.

¹³ ✧Rupas me God watgomiyanewa me baigan
waniya.

Sira me inawa ne inanwa mina, me baigan
waniya.

¹⁴ Asinkritas, Peregon, Erumes, Patrobas, Erumas
sira tatawawiwa gaibu mu baigan muniya.

¹⁵ Pirorogas, Juria, Nereus ge yogiyawa,
sira Orimpas ge iyayapan iyakaisiyapama undag,
mu gaibu baigan muniya.

¹⁶ ✧Uwatoto iyakaisi gumbe baigan gara gara aya.
Keriso siosi undag mu baigan ye neme.

17 ✧Tatangwanen. Ne ye diruitna. Ye toewanewan yaug anoyana. Iyayapan upeba toewanewan anotan den anoeme. Mu veme mu mina ube, sira iyayapan uyug aikpe oya divi da baraupe. Meoya yaimoyai mu munan yaukape. Mu yankwemiya. 18 ✧Iyayapan meiba mu Ayapan numa Keriso nauwawa den eme, megara mu mumbo anoano muma gumbe nau eme. Gae memeyu ge gae me ape iyayapan degadega atanwa, gae mame gumbe mu mokona igiyawa mu ugai muneme. 19 ✧Iyayapan undag mu yaug anoya ye noiwa auene oya. Meoya ne ye guniyap degadega eni. Megara ne imunap, anoano oraiwa gumbe ye kuiewa oraimina aivi, sira ye kukaeba gumbe ekekenut ene.

20 ✧Yum Goddeba me tatevit ape Seitan aug ame danave barauya.

Ayapan numa ano oraiwa meuma ye guniyap wakeigimpe.

21 ✧Timoti me nau numa desiroma ye baigan yenivi.

Rusias, Jeson ge Sosipateru mu baigan yeneme.

22 Ne Terutias bira gigirum mame tenawa gaibu Ayapan gumbe baigan yeneni.

23 ✧Gaias me ne ge siosi igiyawa undag amaraiviwa me baigan yenivi.

✧ **16:17:** Mat 7:15; Tai 3:10 ✧ **16:18:** Pir 3:19; 2Pi 2:3 ✧ **16:19:** Rom 1:8; 1Ko 14:20 ✧ **16:20:** Gen 3:15 ✧ **16:21:** Apa 16:1-2; 19:22; 20:4 ✧ **16:23:** Apa 19:22; 1Ko 1:14

Erastas me toimu kokawa danave nau koka aivi abnawa, sira tatunwa Kwarutas, mu baigan yeneme. ²⁴ (-)*

²⁵⁻²⁶ ✧Ano guwavewa me mameib taibe ane. Anoanowawa me watavit ampa guwave wakene, megara gare mame taibe ane. God gwangwan meuma yusiwa gaibu gumbe, sira propeta buka muma gumbe, iyayapan undag mu anotumat ag mokonairen atanwa oya, anoanowawa me iyayapan undag munan taibe ane. Anoanowawa mame gumbe God oma ane ape ye wan yoiya. — ²⁷ God me anoano meuma noidauwane sira God me desirom. God gumbe eyawa wakeigimpe viripusiwa onan. Amen.

* **16:24:** Namu tenewa da danave V24 wakene. Me mamaib tene. “Ayapan numawa Iesu Keriso ano oraiwa me ye undag guniyap wakeigimpe. Amen.” ✧ **16:25-26:** Rom 1:5; Epe 1:9; 3:5,9; 1Ko 1:26

GAE MATAIWA
The New Testament in the Maiwa language of Papua
New Guinea
Nupela Testamen long tokples Maiwa long Niugini

copyright © 2011 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Maiwa

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2016-08-30

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 9 Oct 2020

45dcb14f-9541-5013-8907-63bcfabcd6b5